

Markku Salo

DIGIVIIDAKON SELVIITYTMISOPAS

© 2023 Markku Salo

Kuvitus ja kannen suunnittelu:

- Viidakon seikkailija –piirroshahmot: Kaarle Westlie
- muu kuvitus: Pixabay, Markku Salo
- kansi: Planeetta Kustannus

Sisuksen taitto: Planeetta Kustannus

Kustantaja: Planeetta Kustannus, Helsinki, Suomi

Painettu Euroopan unionissa

ISBN: 978-952-7379-16-5

Sisällys

Aluksi.....	1
Mikä on muuttunut?	5
Malttiminuutti	11
Varmista ja hajauta.....	11
Ennaltaehkäise ja torju	14
Tunnista.....	16
Viidakon seikkailijat	20
1: Puhelin ja sähköposti.....	25
Häirintäpuhelut.....	25
Viestiansat.....	34
Sähköpostihäirintä.....	44
2: Login.....	67
Kirjautumistapoja	69
Salasanat	73
Identiteettivarkaudet	80
3: Kaikki meni nettiin	87
Laiska nettisurffailu	87
Selain muistaa salasanasi	93
WWW:n toiminta.....	95
Evästerumba	98
Väärennetyt sivut	101
Muita www-sivujen ongelmia	103
Kevytsivuja	104
Kaupankäynti verkossa.....	107

Kiinteistökauppaa netissä.....	116
Nettilainat rikosten välineinä	117
4: Sosiaalinen media	123
Somen harmaa alue	124
Syntymäpäiväilmoitukset	128
Onko pakko?	129
Pelit, kilpailut ja arvonnat	131
Some mobiililaitteissa.....	131
Yksityisyysasetukset	132
5: Äly ja pilvi	137
Sovellukset ja viestintä	140
Viestisovellukset	144
Kivat ilmaiset äpit	148
Sijaintitiedot.....	150
Hämähäkinseitti	154
Puhelimen puhdistaminen	156
Puhelimen käyttöönotto	157
Älylaitteiden tehdasasetukset.....	159
Pilvipalvelut.....	161
Eihän ne ketään kiinnosta	162
6: Vikkerit ja harukset	165
Tietomurtojen reseptit	165
Haittaohjelmat	168
Tietoliikenteen salakuuntelu	172
Julkiset WIFI-verkot	176

Vakoilusovellukset	177
Perinteinen tietokone.....	180
Yhteiskäyttöiset tietokoneet.....	186
7: Terveisin jääkaappisi	191
Kodinkoneiden netti ja IP-laitteet	191
Sähköinen kiinteistönhallinta	193
8: Lisäyksiä.....	195
Köydenveto	195
Dystopian tiellä?	197
Vaikeita päätöksiä	198
Maksukorttipetoksista.....	198
Tarkkana kaikessa	201
Tietojen hävittäminen	202
Entä ne ”epämääräiset nettipalvelut”?	203
25 sivua pienellä printattuja käyttöehtoja	203
Onko FB-kaverisi tili kaapattu?	204
Harhautukset jatkuvat – ja jatkuvat	204
9: Ihminen	207
Ergonomia ja unen laatu.....	207
Peliriippuvuus	209
Helppoa rahaa netistä?	212
Romanssihuijaukset.....	215
Klikkiotsikot	217
Netti ja ajatukset	218
Cyber-uhat ja kriisitilanteet.....	226

10: Digielämäntaparemontti?	231
Minimalinen digitalismi	231
Paluu 90-luvulle?	232
Yhteenvedo ja muistilista	235
Mikä ihmeen	239
Bottiverkko	239
GDPR?	239
IMEI?	240
Palvelunestohyökkäys?	241
Loki?	241
Bitcoin?	242
TOR ja Syvä web?	244
Esimerkkitapauksia	245
Lopuksi	263
Termejä, jotka saattavat kaivata selventämistä	264
Lähdemateriaalia	267
Puhelinsovelluksia, joita epäillään haittaohjelmiksi	268

Aluksi

Kirjoitin vuonna 2004 pienen opaskirjasen nimeltään "Eroon roskapostista". Sen tarkoitus oli auttaa ihmisiä tunnistamaan roskapostit ja ansaviestit ja ennaltaehkäisemään massapostituslistoille joutumista. Ei-toivottu sähköposti on monien riesana edelleen, mutta paljon muitakin ikäviä ilmiöitä on syntynyt digitaalisen viestinnän ja uusien innovaatioiden yleistymisen ohessa. Esimerkiksi jokainen, jolla on käytössä matkapuhelin voi joutua häirinnän ja tietojen kalastelun kohteeksi. Vuonna 2004 moni muukin seikka oli vielä toisin. Ensinnäkin tuolloin asioita pystyi vielä halutessaan helposti hoitamaan perinteisiä tapoja käyttäen – pankeilla oli enemmän konttoreita, ne olivat auki pidempään ja niissä oli enemmän henkilökuntaa. Soitto puhelimeen oli ensisijainen viestintäkeino perinteisten tekstiviestien ohella. Matkapuhelimeissa elettiin Nokian kulta-aikaa, ja melko yksinkertaisilla laitteilla netin käyttö oli kyllä mahdollista, mutta melko hankalaa eikä näin ollen kovin suosittua. Nyt tilanne on täysin muuttunut. Aivan uusia ilmiöitä ovat some, älylaitteet ja niihin helposti asennettavat sovellukset sekä pilvipalvelut. Windows-tietokoneiden tietoturva oli puheenaihe vuonna 2004, ja se vaatii tietysti edelleenkin huomiota, mutta sama koskee myös uudempiä laitteita.

Tässä kirjassa lähdemme liikkeelle sieltä, missä kuka tahansa voi kohdata huijausyrityksiä, siis tavallisista matkapuhelimesta, joko "älyllä" tai ilman. Lähes jokaisella on puhelin, ja useimmilla älypuhelin. Itse asiassa pankkiasioinnista, tunnistautumisesta ja bussilippujen tilaamisesta on vaikeaa edes selviytyä ilman älypuhelinia. Sen jälkeen tutkimme samaa aihetta kuin 19 vuotta sitten: perinteistä sähköpostia. Vaikka suhteellisesti meilin osuus kaikista huijausyrityksistä on nykyään pieni, ei se kuitenkaan ole hävinnyt. Myös tavallisen nettiselaimen käytössä kannattaa nykyään olla tarkkana. Monet meistä myös käyvät kauppaa netissä. Huijareita liikkuu nykyään myös suomalaisissa kauppapalveluissa. Milloin pitäisi hälytyskellojen kilahtaa? Ennen nykyistä älypuhelinien ja sovellusten viidakkoa olivat tietokoneella käytettävät viestimet hyvin suosittuja. Moni varmasti muistaa Skypen ja Yahoo messengerin. Nykyään WhatsApp, ja

muut mobiililaitteiden pikaviestimet kilpailevat jo perinteisten puheluiden kanssa ensisijaisena viestintämuotona. Toisaalta perinteiselle tietokoneelle voi edelleenkin tulla viruksia ja haittaohjelmia vaikka hämärältä nettisivulta. Vilkaisemme myös kahta suosittua aluetta: sosiaalista mediaa ja pilvipalveluja. Sosiaalinen media on aluetta, jossa joku voi halutessaan aiheuttaa toisille myös paljon harmia ja mielipahaa: kuinka helppoa onkaan tehdä uhrin nimissä valeprofiili Facebookiin, kun vain saa jostakin hänen nimensä ja kuvansa.

Tarkennamme katseemme myös siihen laitteeseen, joka on aika monelle elämän keskipiste, eli älypuhelimeen. Nämä taskukokoiset tietokoneethan ovat loistava juttu. Ne ovat hyvin pystyviä, pienikokoisia (tosin koko näyttää taas kasvavan jatkuvasti), niissä on kamera, nettiselain, mahdollisuus asentaa rajattomasti appoja ja onhan niissä puhelinkin. Kun käytännössä arkkitehtuurejakin on vain kaksi, niin sellaista kaaosta ei myöskään tule ymmärtämisessä ja hallinnassa kuin vielä 2000-luvun alussa. Nämä laitteet ovat hienoja, mutta niihin luotetaan ehkä hieman liikaa. Niiden varaan on rakennettu toimintoja, joiden ei mielestäni pitäisi olla riippuvaisia halvasta taskuun mahtuvasta elektroniikasta. Esimerkkinä vaikka suosittu henkilökohtainen tunnistautuminen mobiilipankkisovellusten avulla, joka avaa kaikki ovet, myös epärehellisille käyttäjille. Meillä on taipumus lähtökohtaisesti luottaa tuttuihin ihmisiin; lainata heille puhelinta ja luovuttaa näytön avauskoodeja. Muutamassa minuutissa ehtii puhelimeen asentamaan vakoilusovelluksen. Ja entä kun puhelin katoaa ja avauskoodiakaan ei tullut koskaan asetettua?

Tietoturvan lisäksi on syytä pohtia myös aivan muunlaisia ongelmia, joita nykyinen digielämäntapa ja jatkuvat tieto- ja uutisvirrat – siis digitalisaatio – on tuonut mukanaan. Kuinka ne vaikuttavat ihmisten keskittymiskykyyn ja mielenterveyteen? Entä fyysiseen terveyteen?

Olen pyrkinyt esittämään asioita selkokielellä. Vastaan saattaa kuitenkin tulla erilaisia outoja sanoja ja lyhenteitä – ne voi uskoakseni turvallisesti sivuttaa ydinasian siitä kärsimättä. Oudolle sanalle saattaa löytyä selitys kirjan lopussa olevasta termiluettelosta.

Teknisemmät sepustukset olen myös paikoitellen esittänyt erilaisella kirjasintyyllillä.

Kirjassa käytetään paljon esimerkkejä, kuten "Matti Meikäläinen", sahkopostidomain.com, jestapaxjepulis123@gmail.com, poliisi.com ja tietoturvapalvelu.net. Nimet ovat täysin keksittyjä eikä niitä ole olemassa (ei ollut ainakaan tätä kirjoitettaessa), älä siis yritä etsiä niitä tai ottaa niihin yhteyttä. Vaihtoehto olisi ollut pyrkiä vain selittämään asioita ilman esimerkkien käyttöä, mutta tällä tavalla sain ne mielestäni esitettyä havainnollisemmin.

DIGIVIIDAKON SELVIYTYMISOPAS – KANSALAISEN TIETOTURVAPAKETTI

Lähde Niilon, Timon, Tiinan, Helenan ja Lassen
mukaan selvittämään digiviidakon ansoja ja vaaroja.

Voititko arpajaisissa, joihin et muista osallistuneesi? Odottaako sinua paketti, jota et muista tilanneesi? Entä tiedätkö mikä on malttiminuutti? Digiviidakon selviytymisopas on tavalliselle ihmiselle kirjoitettu teos, joka pyrkii selkokielellä auttamaan häntä erilaisten laitteiden ja verkkojen viidakossa, jossa joskus kieltämättä tuntuu siltä, että teknologiasta on tullut enemmän itsetarkoitus kuin apuväline.

